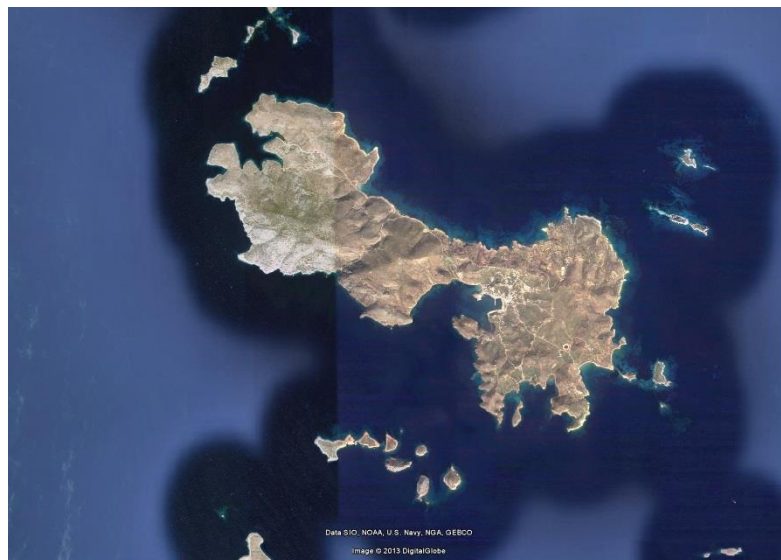

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2014 - 2020

ΛΕΙΨΟΙ

A. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

A.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ – ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι Λειψοί είναι συστάδα νησιών του νότιο ανατολικού Αιγαίου και βρίσκονται βόρεια της Λέρου και ανατολικά της Πάτμου. Το νησί Λειψοί ή Λειψώ, από το οποίο και προέρχεται το όνομα της συστάδας αυτής, αποτελείται από δύο όγκους ξηράς που ενώνονται με στενό λαιμό πλάτους 400 μέτρων και έχει συνολική έκταση 15,8 τ.χλμ. με ανάπτυγμα ακτής 35 χλμ. Απέχει 102 ναυτικά μίλια από τη Ρόδο και 182 ναυτικά μίλια από το λιμάνι του Πειραιά.

Γύρω από τη Λειψώ 24 βραχονησίδες και 6 βράχοι σχηματίζουν ένα εντυπωσιακό πολύνησο. Στην ομάδα αυτών των μικρών νησιών συμπεριλαμβάνονται οι νησίδες Φράγκο, Ασπρονήσια, Καλαπόδια, Πλάβι και άλλα μικρότερα συνολικής έκτασης 17,35 τ.χλμ. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης, οι Λειψοί ανήκουν στην Περιφερειακή Ενότητα Καλύμνου και αποτελούν τον ενιαίο δήμο Λειψών.

Το νησί Λειψώ είναι το μόνο νησί που κατοικείται και ο μοναδικός οικισμός του, οι ομώνυμοι «Λειψοί», βρίσκεται στο μέσο περίπου του νησιού, στο βάθος ενός από τους καλύτερα φυσικά προστατευμένους κόλπους της Ελλάδας.

Στους Λειψούς δεν υπάρχει μετεωρολογικός σταθμός και τα παρακάτω δεδομένα είναι από τον μετεωρολογικό σταθμό της Λέρου (Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία και Υπουργείο Γεωργίας). Η μέση ετήσια θερμοκρασία που καταγράφεται στον προαναφερθέντα μετεωρολογικό σταθμό περιόδου 1986-2013 ανέρχεται στους 18,5 °C, ενώ οι μέσες μηνιαίες τιμές κυμαίνονται μεταξύ 7,35°C (Φεβρουάριος) και 21,6 °C (Ιούλιος & Αύγουστος). Η μέση ετήσια σχετική υγρασία, ανέρχεται σε 66,00 % και το ετήσιο ύψος των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων ανέρχεται μόλις στα 461,18 μ.μ. Ισχυροί άνεμοι επικρατούν καθ' όλη την διάρκεια του έτους με μέση ετήσια ταχύτητα τους 8,14 κόμβους με επικρατέστερη βόρεια κατεύθυνση. Τα ποσοστά νέφωσης καθ' όλη την διάρκεια του έτους είναι πολύ χαμηλά και κυμαίνονται στο 2,75 %, με περισσότερες ημέρες νέφωσης τους μήνες Δεκέμβριο έως Μάρτιο που κυμαίνονται στο 4,5%.

ΜΗΝΕΣ	ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΕΣ °C			Μέση σχετική υγρασ. %	ΥΕΤΟΣ		Επικρατούσα διεύθυνση ανέμου	Μέση ένταση ανέμου σε κόμβους	Μέση νέφωση όγδοα
	Μέση	Μέση Μέγιστη	Μέση Ελάχιστη		Μέσο ύψος χλσμ.	Μέγ. 24ωρου σε χλσμ.			
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	11,04	13,67	7,86	67,83	83,20	22,00	N	8,57	4,31
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	11,06	13,51	7,35	66,90	86,00	73,10	N	9,52	4,35
ΜΑΡΤΙΟΣ	13,45	15,73	9,43	68,83	49,60	24,60	N	9,63	4,31
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	16,32	19,61	11,59	67,51	46,30	27,50	N	7,16	3,92
ΜΑΙΟΣ	20,27	23,24	14,87	65,45	16,47	10,20	N	6,59	2,52
ΙΟΥΝΙΟΣ	24,47	28,40	19,28	59,13	0,25	1,00	N	7,28	0,99
ΙΟΥΛΙΟΣ	26,18	29,64	21,64	60,67	0,00		N	8,33	0,18
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	26,24	29,65	21,96	64,00	0,37	2,20	N	7,68	0,28
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	23,72	26,79	19,85	61,96	12,10	48,00	N	8,25	0,85
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	20,98	24,91	16,42	70,62	3,57	3,50	N	6,68	2,73
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	16,20	19,61	12,06	69,09	95,63	46,20	N	8,76	3,60
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	12,63	15,77	9,52	70,04	67,70	22,50	N	9,23	4,96
ΕΤΟΣ	18,55	21,71	14,32	66,00	461,18	73,10	N	8,14	2,75

Πηγή: ΕΜΥ (Μέσες τιμές περιόδου 1986-2013 από Μετεωρολογικό σταθμό Λέρου.)

A.2 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι Λειψοί είναι νησί ξερό, άνυδρο, με λίγα δέντρα, πετρώδες με χαρακτηριστική ανάπτυξη ενός ορειογραφικού άξονα με διεύθυνση ΒΔ-ΝΑ, ο οποίος αποτελείται από τις κορυφές 'Σκάφη' (277 μ.), 'Πλάκα' (224 μ.) και 'Καμπάρα' (113 μ.). Ο άξονας αυτός χωρίζει το νησί σε δύο τμήματα και δημιουργεί μικρό αριθμό υδρολογικών λεκανών με πολύ μικρή έκταση. Στους Λειψούς κυριαρχούν οι φρυγανότοποι, ενώ εντοπίστηκε και ένα νέο είδος χλωρίδας, το *Allium dodecanesii*. Έχουν καταγραφεί 2 είδη φιδιών (Οθωμανική οχιά, Ζαμενής) και 2 θηλαστικά (Αγριοκούνελο, Μαυροποντικός).

Οι Λειψοί και τα γύρω νησιά διαθέτουν αξιόλογο φυσικό περιβάλλον με άριστα ενδιαίτηματα και πληθυσμούς σημαντικών ειδών. Στον επιστημονικό κατάλογο Natura 2000, υπάρχει καταγραφή της περιοχής «Αρκοί, Λειψοί, Αγαθονήσι και βραχονησίδες» με τον κωδικό GR4210010 (Φιλότης, 2006). Η περιοχή με την ονομασία «Νήσοι Αρκοί και Λειψοί» περιλαμβάνεται ακόμα στους βιοτόπους Corine με τον κωδικό A00010230.

Αν και ο αριθμός των φυτικών ειδών στους Αρκοί, τους Λειψούς και το Αγαθονήσι αλλά και στις μικρές νησίδες γύρω τους δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος, οι νησίδες αυτές διαθέτουν ένα αξιόλογο απόθεμα από σημαντικά είδη που βρίσκουν καταφύγιο σε αυτές. Η κάθε μία χαρακτηρίζεται από τη δική της ξεχωριστή χλωρίδα και βλάστηση όσον αφορά τη χλωριδική σύνθεση, τα κυρίαρχα είδη και τη φυτοκάλυψη. Άρα η περιοχή εμφανίζει τοπικό ενδημισμό.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι οι νησίδες αυτές προσφέρουν καταφύγιο για τη φώκια *Monachus monachus*, τη θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta*, καθώς και το Μαυροπετρίτη (*Falco eleonore*).

Συμπερασματικά (Φιλότης, 2006), πρέπει να τονιστεί ότι οι νησίδες αποτελούν «ζωντανά» μουσεία φυσικής ιστορίας και πρέπει να διατηρηθούν και να προστατευθούν α) ως σημαντικά κομμάτια της φυσικής μας κληρονομιάς, β) ως φυσικά οικοσυστήματα που πρέπει να ερευνηθούν για την καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας των βιοτικών και αβιοτικών παραμέτρων σε παρόμοιες ακραίες συνθήκες και γ) ως αποδείξεις του πλούτου και της ποικιλότητας της ελληνικής χλωρίδας. Παρά τα παραπάνω στην περιοχή δεν υπάρχει κανένα καθεστώς προστασίας

A.3 ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η παράδοση θέλει τους Λειψούς να είναι η μυθική Ωγγυγία. «Στα νότια του νησιού στο Κουσέλιο εκεί που στους τοίχους της ομώνυμης Παναγιάς θα βρείτε τα μάρμαρα ενός αρχαίου ναού, μπορείς να δεις την Καλυψώ να υποδέχεται τον Οδυσσέα. Και αυτό θα σου το επιβεβαιώσουν οι κάτοικοι του νησιού». Αυτή είναι η μια εκδοχή για το όνομα του νησιού, η άλλη η γεωλογική παραπέμπει στη βύθιση της Αιγηίδας, ό,τι απέμεινε από τον ευρύτερο χώρο,

η Λειψώ, όπως την λένε οι κάτοικοι και γύρω-γύρω οι νησίδες, οι Καλάβρες, τα Καλαπόδια, τα Ραφούλια και τα Ασπρονήσια.

Η ιστορία των Λειψών είναι αναπόσπαστα δεμένη με την ιστορία των γειτονικών της νησιών και ιδιαίτερα της Πάτμου. Το όνομα είναι πανάρχαιο και συναντιέται με τη μορφή "Λειψία" σε πανάρχαιες επιγραφές. Οι Λειψοί φαίνεται να κατοικούνται από τα προϊστορικά χρόνια συνεχώς μέχρι σήμερα. Σε διάφορα σημεία του νησιού βρέθηκαν επιγραφές και αγγεία χρονολογούμενα στους κλασικούς χρόνους. Τον 11ο αιώνα μ.Χ. παραχωρείτε στον Όσιο Χριστόδουλο το γειτονικό νησί της Πάτμου (όπου χτίζει και το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού) καθώς και η Λειψώ. Η Λειψώ για 566 χρόνια βρίσκεται στην απόλυτη κυριότητα της Μονής Πάτμου.

Οι Λειψοί γενικά έχουν έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα. Οι μικρές εκκλησίες του νησιού είναι ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής ομορφιάς. Υπάρχουν παντού στο νησί πολλές μικρές εκκλησίες, για τις οποίες μάλιστα λέγεται ότι αντιστοιχεί μία για κάθε οικογένεια. Από αυτές, ξεχωρίζουμε την εκκλησία της Παναγίας του Χάρου όπου η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας απεικονίζει την Παναγία να κρατά τον Ιησού Εσταυρωμένο. Άλλες εκκλησίες είναι η μεγάλη εκκλησία του νησιού, ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, χτισμένη με πελεκητή πέτρα και ξεχωρίζει η εικόνα της Παναγίας της Μαύρης. Η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου (16ος αιώνας) έχοντας γύρω της, σε τρύπες στους βράχους, τα οστά των καλογέρων που έζησαν και μαρτύρησαν εκεί, ειδικά κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Επιπλέον, στο υψηλότερο σημείο του οικισμού υπάρχει ο παλιός μύλος, αποκαλούμενος «Ο μύλος του Αράβη» και το Κάστρο του νησιού που παρουσιάζει ενδιαφέρον με τα λείψανα ακρόπολης και τους τάφους γύρω του. Στο κέντρο της πόλης των Λειψών υπάρχει το Εκκλησιαστικό και Λαογραφικό μουσείο και στο χώρο του λιμανιού, υπάρχει η βιβλιοθήκη «Οδυσσέας Ελύτης» που κτίστηκε με πρωτοβουλία της UNESCO.

Στους Λειψούς υπάρχει ένας πραγματικός θησαυρός, πολιτιστικών δραστηριοτήτων, οι οποίες προσδίδουν ιδιαίτερη αξία στην ποιότητα ζωής των κατοίκων. Πρέπει πάντως να τονιστεί, πως τα έθιμα των Λειψιωτών είναι βαθιά συνδεδεμένα με την παραγωγή της γης, τον κύκλο της ζωής, το θρησκευτικό συναίσθημα και τον έρωτα. Τα πιο χαρακτηριστικά έθιμα είναι:

- Η Γιορτή του Κρασιού η οποία είναι καθιερωμένη γύρω στις 3 με 4 φορές το χρόνο, εκ των οποίων η μια ημερομηνία είναι συνήθως γύρω στις 10 Αυγούστου κάθε έτους. Είναι μια μεγάλη γιορτή και αποτελεί την καταξίωση των προσπαθειών των αμπελουργών του νησιού. Σερβίρεται στους επισκέπτες ντόπιο κρασί ενώ προωθούνται προς πώληση και πολλά παραδοσιακά προϊόντα.
- Ο Κλείδωνας, που είναι μια ερωτική εορτή, και έχει σχέση με τη λαογραφία. Είναι καθιερωμένος στις 24 Ιουνίου κάθε έτους.
- Το πανηγύρι της Παναγίας του Χάρου, το οποίο είναι καθιερωμένο στις 22 Αυγούστου (είναι η αντίστοιχη εορτή του δεκαπενταύγουστου), όπου υπάρχει προσέλευση χιλιάδων κόσμου, από κοντινά νησιά και άλλα μέρη.

A.4 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ο μόνιμος πληθυσμός του νησιού σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011, ανέρχεται σε 790 κατοίκους.

Μόνιμος Πληθυσμός / ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ		
	2001	2011
ΛΕΙΨΟΙ	687	790
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	188.506	190.988
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	298.462	308.975

Πηγή: Ελ. Στατ.

Η εξέλιξη του πραγματικού πληθυσμού φαίνεται στον παρακάτω πίνακα

	Πραγματικός Πληθυσμός / ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ						
	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
ΛΕΙΨΟΙ	885	724	597	574	606	698	784
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	121.480	123.021	121.017	145.071	163.476	190.071	242.270
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	247.439	222.980	207.354	233.529	257.481	302.686	366.795

Πηγή: Ελ. Στατ.

Από τον πίνακα φαίνεται ότι ο πληθυσμός παρουσίασε συνεχή μείωση μετά τη δεκαετία του '50, λόγω του μαζικού κινήματος μετανάστευσης προς το εξωτερικό, μέχρι το 1981 και στη συνέχεια σημαντική αύξηση η οποία οφείλεται στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για τη γενικότερη ανάπτυξη (δημιουργία υποδομών, βελτίωση συγκοινωνιών κλπ) και στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Η ηλικιακή δομή του πληθυσμού των νήσων Λειψών και Αγαθονησίου φαίνεται στον παρακάτω πίνακα σύμφωνα με την απογραφή του 2011.

ΛΕΙΨΟΙ - ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ		
Φύλο	Ομάδες ηλικιών	Αριθμός ατόμων
Άρρενες	0-14	63
	15-24	54
	25-64	292
	65 και άνω	93
Θήλεις	0-14	60
	15-24	53
	25-64	259
	65 και άνω	101
Σύνολο		975

Πηγή: Ελ. Στατ. (2011)

Τα στοιχεία αυτά είναι τα επίσημα στοιχεία της Ελ. Στατ. και δίνονται ενοποιημένα για τα νησιά Λειψοί και Αγαθονήσι, για αυτό δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για την ηλικιακή δομή του πληθυσμού. Είναι γνωστό όμως, ότι στο νησί υπάρχουν αρκετοί νέοι άνθρωποι οι οποίοι συμμετέχουν στα κοινωνικά δρώμενα του νησιού. Μάλιστα έχουν δημιουργήσει την μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εταιρεία «ΤεχνοΛειψία», η οποία έχει ως κύριο σκοπό την πολιτιστική προβολή του νησιού.

Η διάρθρωση της απασχόλησης του πληθυσμού κατά τομέα φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (2001).

	Α'ΓΕΝΗΣ	Β'ΓΕΝΗΣ	Γ'ΓΕΝΗΣ	Νέοι, Μη δυνάμενοι να καταταγούν κατά κλάδο	Σύνολο
ΛΕΙΨΟΙ	49	74	97	22	242
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	4.616	13.394	55.994	8.332	82.336
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	9.854	25.529	80.932	12.425	128.740

Πηγή: Ελ. Στατ. (2001)

Τα στοιχεία του πίνακα επιβεβαιώνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού απασχολείται στον Τριτογενή τομέα κάτι που είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης του τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Νεότερα στοιχεία για την απασχόληση (απογραφή 2011) δεν έχουν δημοσιευτεί ακόμη από την ΕΛΣΤΑΤ.

Σύμφωνα όμως, με στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ (2012) στους Λειψούς υποβάλλονται 63 αιτήσεις για λήψη ενιαίας οικονομικής ενίσχυσης. Από τις 63 αιτήσεις οι 18 αφορούν κατά κύριο επάγγελμα αγρότες καθώς αιτούνται επιπλέον και εξισωτική αποζημίωση. Το σύνολο των κατοίκων των Λειψών, λόγω του μεγέθους του νησιού, είναι πολυπράγμονες και ζουν με μικτά επαγγέλματα, ανάλογα με την εποχή που αυτά ευνοούνται.

A.5 ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Το νησί των Λειψών, παρά το μικρό μέγεθος του, εμφανίζει σημαντικές υποδομές, όπως το μεγάλο μεγέθους λιμάνι του, ο βιολογικός καθαρισμός υγρών αποβλήτων, η λιμνοδεξαμενή και παρουσιάζεται ως πρότυπο για την αειφόρο ανάπτυξη καθώς έχει να επιδείξει ένα πολύ σημαντικό έργο ιδιαίτερα στη διαχείριση των στερεών αποβλήτων.

Μεταφορών

Το οδικό δίκτυο του νησιού αποτελείται από τρεις κύριους άξονες ασφαλτοστρωμένους για τις ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών προς όλες τις περιοχές του νησιού. Ο άξονας από το λιμάνι παραθαλάσσια προς τον 'Πλατύ Γιαλό' που καταλήγει στην περιοχή 'Μοσχάτο' μήκους 4,8 χιλ. Ο άξονας προς τις περιοχές 'Κάμπος'- 'Μύλος'- 'Αι Γιάννης' περνώντας από το μέσον του νησιού ως την περιοχή 'Κατσαβιά' μήκους 4,5 χιλ. και ο δρόμος από τον

περιφερειακό δρόμο του οικισμού προς την γεωργική γη όπου βρίσκονται οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις του νησιού. Εκτός αυτών υπάρχουν τσιμεντοστρωμένοι και αγροτικοί δρόμοι περιφερειακά.

Οι Λειψοί διαθέτουν ένα ασφαλές φυσικό λιμάνι στον ομώνυμο οικισμό, το οποίο έχει περίπου τις ίδιες διαστάσεις με το λιμάνι του Λαυρίου και είναι σχεδιασμένο να εξυπηρετεί πολλαπλάσια κίνηση από αυτήν που σήμερα παρατηρείται. Οι λιμενικές και θαλάσσιες δραστηριότητες καλύπτονται από το Λιμενικό Σταθμό Λειψών ο οποίος υπάγεται στο Λιμενικό Ταμείο Πάτμου. Διαθέτει υπηρεσίες τελωνείου, σύμφωνα με τα στοιχεία της Γ. Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων και επομένως είναι δυνατόν να εξυπηρετήσει κινήσεις εξωτερικού. Το λιμάνι χωρίζεται σε τρεις ζώνες και κάθε μια έχει τη δική της χρήση: α)**Τουριστική**, για υποδοχή των πλοίων της γραμμής κάθε χωρητικότητας, β)**Αλιευτικών Σκαφών και Σκαφών Αναψυχής** προς υποδοχή ιδιωτικών σκαφών αναψυχής (μηχανοκίνητων και ιστιοπλοϊκών), με όλες τις παρεχόμενες υπηρεσίες (νερό, ρεύμα, καύσιμα) ώστε να χαρακτηριστεί «οργανωμένο αγκυροβόλιο» ή «μαρίνα», όπου έχει γίνει προσθήκη ενός πλωτού μόλου προς αύξηση της περιμέτρου υποδοχής γ)**Εμπορική**, για την υποδοχή κάθε είδους εμπορικής δραστηριότητας, από τροφοδοσία ύδατος και καυσίμου, μέχρι και την υποδοχή φορτηγών πλοίων.

Ύδρευσης - Άρδευσης

Οι υδρευτικές ανάγκες του νησιού καλύπτονται από έξι δεξαμενές αποθήκευσης (τέσσερις των 1.000κ.μ. , μια των 500κ.μ. και μια των 100κ.μ.) συνολικής χωρητικότητας 4.600κ.μ., καθώς και από γεωτρήσεις και πηγάδια συνδεδεμένα με το δίκτυο ύδρευσης. Η κατάσταση των δικτύων είναι πολύ καλή, καθώς αυτό συντηρείται τακτικά. Ωστόσο, δεν παρέχουν όλες οι γεωτρήσεις και τα πηγάδια την ίδια ποιότητα νερού με αποτέλεσμα το νερό να μην είναι πόσιμο. Για τις ανάγκες σε πόσιμο, εισάγεται εμφιαλωμένο νερό. Την περίοδο του καλοκαιριού, που οι ανάγκες είναι αυξημένες, μεταφέρεται νερό στο νησί με υδροφόρα πλοία. Για το 2013 η ποσότητα νερού που μεταφέρθηκε στο νησί ήταν 45.664κ.μ.

Στο νησί υπάρχει **λιμνοδεξαμενή** χωρητικότητας 36.000 κυβικών μέτρων στην περιοχή της Παναγίας του Χάρου, η οποία κατασκευάστηκε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων με χρηματοδότηση του Ι ΚΠΣ με σκοπό να καλύψει αρδευτικές ανάγκες. Η τροφοδοσία της λιμνοδεξαμενής γίνεται από δύο υδροληψίες στα ρέματα Μηλιού και Λιά. Το έργο ολοκληρώθηκε το 1996 και μεταβιβάστηκε από το ΥΠΑΑΤ στο Δήμο Λειψών (αρ. απόφασης 9757/18-3-2003) αλλά δεν έχουν γίνει τα δίκτυα διανομής του νερού. Οι γεωργοί μεταφέρουν με δικά τους μέσα το νερό από τη λιμνοδεξαμενή στις καλλιέργειες τους.

Υπάρχει πρόβλεψη για τη δημιουργία μονάδας αφαλάτωσης, η οποία θα λειτουργεί με ηλεκτρισμό, παραγόμενο από αιολικό πάρκο.

Διαχείριση λυμάτων

Νοτιοδυτικά του οικισμού, υπάρχει μονάδα βιολογικού καθαρισμού των αστικών λυμάτων. Το κεντρικό αποχετευτικό δίκτυο συγκεντρώνει όλα τα λύματα του οικισμού, τα οποία καταλήγουν με τη σειρά τους στη μονάδα. Από τη διεργασία προκύπτει νερό καθαρότητας περίπου 95% το οποίο αποβάλλεται στη θάλασσα αλλά θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για άρδευση ή για εμπλουτισμό του υδροφόρου ορίζοντα.

Τηλεπικοινωνιών και Ενέργειας

Οι Λειψοί λαμβάνουν απευθείας ηλεκτρικό ρεύμα από τους δύο Σταθμούς της ΔΕΗ που λειτουργούν στην Κάλυμνο και την Κω, μέσω υποθαλάσσιου καλωδίου. Σημειώνεται, ότι περιστασιακά έχουν σημειωθεί κάποιες πτώσεις της τάσης του ρεύματος.

Οι αυξημένες ανάγκες του νησιού ιδιαίτερα την καλοκαιρινή περίοδο σε συνδυασμό με την αιφόρο ανάπτυξη του νησιού, στην οποία στοχεύει η δημοτική αρχή, οδήγησε στην προοπτική εγκατάστασης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Βρίσκεται σε εξέλιξη πρόταση για εγκατάσταση αιολικού πάρκου στο ορεινό μέρος του νησιού, στο όρος Πλάκα το οποίο είναι και το υψηλότερο. Η γνωμοδότηση της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ) για αιτήσεις ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ) στο νησί των Λειψών, ορίζονται στο 1,7 MW.

Το δίκτυο του ΟΤΕ και των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας καλύπτουν πλήρως τις σύγχρονες ανάγκες επικοινωνίας.

Στερεά απόβλητα-απορρίμματα

Προς το βορειοανατολικό μέρος του νησιού, βορειοανατολικά της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη, κοντά στην τοποθεσία «Κυδωνιές» λειτουργεί **Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων**.

Τα τελευταία χρόνια στο νησί υπάρχει **Πρόγραμμα Ανακύκλωσης** των τεσσάρων βασικών υλικών συσκευασίας (πλαστικό, γυαλί, αλουμίνιο, χαρτί) με διαλογή από την πηγή και αποστολή στα κέντρα ανακύκλωσης. Η συλλογή γίνεται από το σπίτι όπου οι κάτοικοι, ανάλογα με το είδος του υλικού, τοποθετούν τα υλικά συσκευασίας σε χωριστές σακούλες.

Μάλιστα βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα **κομποστοποίησης** για τη μετατροπή των οργανικών υλικών σε ένα είδος λιπάσματος (κομπόστ). Με αυτόν τον τρόπο θα καταλήγουν στον ΧΥΤΑ πολύ λιγότερα σκουπίδια.

A.6. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι κάτοικοι του νησιού απασχολούνται κατά τη διάρκεια του χρόνου με πολλές δραστηριότητες, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τουριστικές και γεωργικές. Κατά τους θερινούς μήνες, πολλοί κάτοικοι διατηρούν τουριστικές μονάδες ψυχαγωγίας, εστίασης (εστιατόρια, τουριστικά καΐκια) και διαμονής (ενοικιαζόμενα δωμάτια, ξενοδοχεία), από τα

οποία έχουν σημαντικά έσοδα. Τον υπόλοιπο χρόνο, οι κάτοικοι ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα καλλιεργούν ελιές και αμπέλια, είναι αλιείς και κτηνοτρόφοι.

A.6.1 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο πρωτογενής τομέας στο νησί είναι περιορισμένος λόγω του μεγέθους του νησιού. Ωστόσο, η ύπαρξη της λιμνοδεξαμενής δίνει τη δυνατότητα για καλλιέργεια κάποιων εκτάσεων και ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις βρίσκονται στο ανατολικό τμήμα του νησιού ενώ το δυτικό τμήμα είναι κυρίως ορεινό. Τα γεωργικά προϊόντα που μπορεί να βρει κανείς στους Λειψούς είναι κυρίως το λάδι, το κρασί, σιτηρά και ελάχιστα κηπευτικά. Από τα κτηνοτροφικά προϊόντα επικρατεί το αιγοπρόβειο κρέας ενώ το αλιευτικό προϊόν είναι πλούσιο και τροφοδοτεί τα γύρω νησιά, εκτός από τη θερινή περίοδο που η ζήτηση είναι αυξημένη.

ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η γεωργική γη που δύναται να καλλιεργηθεί είναι 4.500 στρέμματα σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα. Οι περιοχές που χαρακτηρίζονται ως βοσκότοποι είναι 2.200στρ. Ο βοσκότοπος που αξιοποιείται, σύμφωνα με τον κατάλογο του δικαιώματος βοσκής για το 2013 του Δήμου Λειψών, είναι 2.197στρ. Η έκταση που καλύπτεται με δάση είναι 10.100 στρ., αλλά πρόκειται για φρυγανώδεις εκτάσεις που μπορούν να αξιοποιηθούν στην κτηνοτροφία και μελισσοκομία.

Χρήσεις	Λειψοί		Ν. Δωδεκανήσου	
	Έκταση (στρ.)	Κατανομή (%)	Έκταση (στρ.)	Κατανομή (%)
Γεωργική γη	4.500	26	765.900	28
Βοσκότοποι	2.200	13	520.400	19
Δάση	10.100	58	1.200.500	44
Λοιπές εκτάσεις	500	3	217.200	8
Σύνολο	17.300	100	2.704.000	100

Πηγή: Ελ. Στατ. (Χρήσεις γης 1999-2000)

Η διάρθρωση των καλλιεργειών κατά κατηγορία και αναλυτικά φαίνεται στους παρακάτω πίνακες. Από το σύνολο των 4.500 στρεμμάτων της καλλιεργούμενης έκτασης των Λειψών μόνο τα 121 στρέμματα αρδεύονται. Σημαντική έκταση καταλαμβάνουν τα φυτά μεγάλης καλλιέργειας (κυρίως σιτηρά και κτηνοτροφικά φυτά) και οι δενδρώδεις καλλιέργειες οι οποίες αφορούν τα ελαιόδενδρα για παραγωγή ελαιολάδου. Επίσης, υπάρχουν και κάποια δένδρα τα οποία είναι διάσπαρτα και η παραγωγή τους καλύπτει ανάγκες της οικογενειακής κατανάλωσης.

Κατηγορίες Καλλιεργειών	Σύνολο έκτασης (στρ.)	Αρδευόμενη Έκταση (στρ.)
1	2	3
Φυτά μεγάλης καλλιέργειας και λοιπές καλλιέργειες	2.575	32
Κηπευτική γη, θερμοκήπια	80	80
Αμπέλια	35	0
Δενδρώδεις καλλιέργειες	354	9
Αγρανάπαυση	1.456	0
Σύνολο Γεωργικής Γης	4.500	121

Πηγή: Ετήσιο γεωργικό δελτίο 2008 Ελ. Στατ

A/A	Είδος	Έκταση	Παραγωγή
1	Σιτάρι σκληρό	450	30.000
2	Κριθάρι	150	28.000
3	Βρώμη	150	30.000
4	Φακή	2	200
5	Λαθούρια (φάβα)	30	2.000
6	Ρεβίθια	1	100
7	Σουσάμι	20	1.000
8	Βίκος	60	6.000
9	Λαθούρια	50	5.000
10	Κουκιά κτηνοτροφικά	80	7.000
11	Κριθάρι για σανό	450	100.000
12	Βρώμη για σανό	650	200.000
13	Βίκος για σανό	450	90.000
14	Καρπούζια	2	2.000
15	Πεπόνια	10	5.000
16	Πατάτες	20	20.000
17	Λάχανα	5	5.000
18	Κουνουπίδια	3	2.000
19	Κρεμμύδια ξερά	20	1.500
20	Σκόρδα ξερά	4	3.000
21	Μαρούλια	2	1.000
22	Τομάτες υπαίθρου	25	30.000
23	Τομάτες θερμοκηπίου	1	10.000
24	Φασολάκια χλωρά	5	4.000
25	Κολοκυθάκια	5	5.000
26	Αγγούρια υπαίθρου	5	5.000
27	Μελιτζάνες	5	4.000
28	Ελαιόδενδρα ελαιοποιήσεως	345	30.000
29	Ελαιόδενδρα για ελιές βρώσιμες		1.400
30	Άμπελοι για οινοπαραγωγή	20	8.000
31	Άμπελοι για επιτραπέζια σταφύλια	15	5.000
32	Μανταρινιές		1.000

33	Λεμονιές	7	8.000
34	Πορτοκαλιές	2	2.000
35	Αχλαδιές		3.000
36	Συκιές		7.000
37	Αμυγδαλιές		2.000
ΣΥΝΟΛΟ		3.044	

Πηγή: Ετήσιο γεωργικό δελτίο 2008 Ελ. Στατ.

Ελαιοκαλλιέργεια

Σύμφωνα με στοιχεία του Ελαιοκομικού Μητρώου στους Λειψούς καλλιεργούνται 127 τεμάχια συνολικής έκτασης 738 στρεμμάτων (στοιχεία 2013). Ο παραγόμενος ελαιόκαρπος χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο για παραγωγή ελαιολάδου και λιγότερο για παραγωγή επιτραπέζιας ελιάς. Οι ποικιλίες που επικρατούν είναι η κορωνέικη και η θρουμπολιά.

Να σημειωθεί ότι με απόφαση των κατοίκων, στο νησί δεν εφαρμόζεται το πρόγραμμα καταπολέμησης του δάκου της ελιάς με δολωματικούς ψεκασμούς από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Η καταπολέμηση του δάκου γίνεται βιολογικά, με τη χρήση παγίδων από τους ίδιους τους παραγωγούς χωρίς ψεκασμούς.

Στο νησί υπάρχει ένα ελαιοτριβείο φυγοκεντρικού τύπου το οποίο πρέπει να εκσυγχρονιστεί, ώστε να μπορεί να πιστοποιηθεί η παραγωγή του λαδιού ως βιολογική. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η παραγωγή ελαιολάδου, σύμφωνα με τα δελτία εργασιών των ελαιοτριβείων κατά την περίοδο 1998-2013.

ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΟ Α.Σ. ΛΕΙΨΩΝ
1998/1999	9.503
1999/2000	9.441
2000/2001	3.367
2001/2002	0
2002/2003	7.448
2003/2004	9.568
2004/2005	5.615
2005/2006	2.052
2006/2007	11.037
2007/2008	0
2008/2009	0
2009/2010	0
2010/2011	3.514
2011/2012	6.000
2012/2013	0
Μ.Ο 15τίας	4.503

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας

Η παραγωγή ελαιολάδου κυμαίνεται από 2.052 κιλά έως 11.037 κιλά με **μ.ο. τα 4.503 κιλά**. Η παραγωγή ελαιολάδου είναι πολύ μικρή και είναι απαραίτητη η επέκταση της καλλιέργειας.

Αμπελοκαλλιέργεια

Η αμπελουργία έχει μακρά παράδοση στο νησί και τα κρασιά που παράγονται είναι εξαιρετικής ποιότητας. Το κρασί ήταν πάντα το κύριο γεωργικό προϊόν του νησιού, τόσο στην παραγωγή όσο και στην εξαγωγή. Μάλιστα την περίοδο της Ιταλικής κατοχής, το κρασί των Λειψών προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί ως «άναμμα» για τη Θεία Κοινωνία στο Βατικανό. Στο παρελθόν τα αμπέλια ήταν φυτεμένα κατά κύριο λόγο στις αναβαθμίδες του νησιού. Η πλειονότητα αυτών, είτε έχει εγκαταλειφθεί είτε βρίσκεται σε αγρανάπαυση ιδίως μετά τη δεκαετία του '50, λόγω του μαζικού κινήματος μετανάστευσης προς το εξωτερικό.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια σημαντική προσπάθεια αναφύτευσης αμπελώνων μέσω του προγράμματος αναδιάρθρωσης αμπελώνων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Από το 2005, σύμφωνα με στοιχεία του γραφείου αμπελουργίας της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας, φυτεύτηκαν συνολικά 41,5στρ. οινάμπελων είτε με εκρίζωση παλιών αμπελώνων και αναφύτευση, είτε με χορήγηση νέων δικαιωμάτων από το εθνικό απόθεμα. Η επικρατούσα ποικιλία είναι το Φωκιανό και ακολουθούν το Ασύρτικο, η Μαλαγουζιά και το Αθήρι. Σύμφωνα με στοιχεία του αμπελουργικού μητρώου, στο νησί υπάρχουν δώδεκα (12) αμπελοκαλλιεργητές οι οποίοι καλλιεργούν δεκαπέντε (15) τεμάχια συνολικής έκτασης 43,6στρ.

Σημαντικό βήμα στην ανάπτυξη της αμπελουργίας του νησιού αποτελεί η ίδρυση οينوποιείου το οποίο ενισχύθηκε με πρόγραμμα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων και αναμένεται να εκδοθεί η άδεια λειτουργίας του. Το οينوποιείο έγινε με πρωτοβουλία δυο αμπελουργών του νησιού και δίνει τη δυνατότητα να απορροφηθεί η τοπική παραγωγή και να επεκταθεί η αμπελουργία στο νησί.

Στις 10 Αυγούστου κάθε χρόνο γίνεται η γιορτή του κρασιού η οποία διαρκεί τρεις μέρες, τυγχάνει ιδιαίτερης προβολής και είναι η σημαντικότερη εκδήλωση του νησιού. Η καθιέρωση της τριήμερης Γιορτής Κρασιού συνδυάστηκε με τα 8.000 κλήματα που φυτεύτηκαν και την ένταξη των Λειψών στην Ένωση Οινοποιητικών Πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Φυτά μεγάλης καλλιέργειας

Τα φυτά μεγάλης καλλιέργειας καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό από την καλλιεργούμενη έκταση. Η καλλιέργεια του σκληρού σιταριού που καταλαμβάνει έκταση 450 στρ., σύμφωνα με τον πίνακα των καλλιεργειών (2008), έχει υποχωρήσει σημαντικά τα τελευταία χρόνια επειδή άλλαξε ο τρόπος χορήγησης των οικονομικών ενισχύσεων. Η έκταση των κτηνοτροφικών φυτών ανέρχεται στα 1.740στρ., σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα. Η καλλιέργεια ζωοτροφών είναι πολύ σημαντική για τη μείωση του κόστους παραγωγής και την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.

Κηπευτικά

Τα κηπευτικά που καλλιεργούνται περιλαμβάνουν κυρίως τομάτες, αγγούρια, κρεμμύδια, κολοκυθάκια, μελιτζάνες κτλ. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κηπευτικών που καλλιεργούνται καλύπτει ανάγκες της οικογενειακής κατανάλωσης.

Στο νησί υπάρχει θερμοκήπιο συνολικής έκτασης 3στρ., που κατασκευάστηκε με πρόγραμμα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Τα παραγόμενα προϊόντα καλύπτουν τοπικές ανάγκες αλλά περιστασιακά εξάγονται και στα γύρω νησιά.

ΖΩΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η διάρθρωση του ζωικού πληθυσμού φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Είδος	Αριθμός Ζώων
Πρόβατα	290
Αίγες	1205
Χοίροι (Αναπαραγωγής)	10
Χοίροι (Κρεατοπαραγωγής)	10
Κουνέλια	300
Κότες	1400
Βοοειδή (αρσενικά)	14
Βοοειδή (θηλυκά)	40
Μελίσσια	100

Πηγή: Ετήσιο στατιστικό δελτίο 2008 Ελ. Στατ.

Ο κλάδος που έχει το μεγαλύτερο οικονομικό ενδιαφέρον είναι η αιγοπροβατοτροφία. Υπάρχουν επίσης, ορισμένα βοοειδή και μελίσσια. Τα προϊόντα των υπόλοιπων κλάδων προορίζονται για αυτοκατανάλωση.

Αιγοπροβατοτροφία

Στο νησί υπάρχουν 22 εκμεταλλεύσεις και εκτρέφονται συνολικά **1.563** αιγοπρόβατα σύμφωνα με το μητρώο της Κτηνιατρικής (2012). Από τον πίνακα φαίνεται ότι τα πρόβατα είναι 313 ενώ οι αίγες ανέρχονται σε 1.250.

	ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΖΩΩΝ	ΑΙΓΕΣ			ΠΡΟΒΑΤΑ		
				ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΗΛΥΚΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΗΛΥΚΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
1	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΕ 1 ΕΩΣ 10 ΖΩΑ								
2	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΕ 11 ΕΩΣ 150 ΖΩΑ	17	629	528	26	554	64	11	75
3	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΕ 151 ΕΩΣ 300 ΖΩΑ	5	934	677	19	696	226	12	238
4	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΕ 301 ΚΑΙ ΑΝΩ								
ΣΥΝΟΛΟ		22	1.563	1205	45	1.250	290	23	313

Πηγή: Μητρώο Κτηνιατρικής 2012

Από τη διάρθρωση των εκμεταλλεύσεων διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες μονάδες είναι σχετικά μικρές και ο αριθμός των ζώων κυμαίνεται από 11 έως 150.

Από τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις του νησιού καμία δεν διαθέτει άδεια λειτουργίας. Λειτουργούν με υποτυπώδεις υποδομές, οι χώροι ενσταυλισμού είναι πρόχειροι (ιδιοκατασκευασμένοι) και χρησιμοποιούνται κυρίως για τη διαχείμαση των ζώων. Η διατροφή των ζώων στηρίζεται κυρίως στη βόσκηση. Σύμφωνα με τον πίνακα φυτικής παραγωγής καλλιεργούνται 1.740στρ. για παραγωγή ζωοτροφών.

Ο κύριος προσανατολισμός της κτηνοτροφίας του νησιού είναι η παραγωγή κρέατος και το σύνολο της παραγωγής καταναλώνεται τοπικά. Στο νησί δεν υπάρχει σφαγείο και έτσι τα ζώα θα πρέπει να μεταφερθούν ζωντανά σε γειτονικό νησί που διαθέτει σφαγείο. Η αξιοποίηση του γάλακτος είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Δεν υπάρχει τυροκομείο, ενώ η ελάχιστη ποσότητα τυριών παράγεται με παραδοσιακά μέσα.

Βοοτροφία

Στο νησί υπάρχουν, σύμφωνα με στοιχεία (2012) του μητρώου της κτηνιατρικής, έξι εκμεταλλεύσεις εκτροφής βοοειδών. Από αυτές μόνο μια είναι αμιγώς βοοτροφική ενώ οι υπόλοιπες εκτρέφουν και αιγοπρόβατα. Συνολικά εκτρέφονται 87 βοοειδή. Ο αριθμός αυτός θεωρείται αξιόλογος σε σχέση με το μέγεθος του νησιού, αλλά η σφαγή των ζώων είναι προβληματική γιατί το κοντινότερο σφαγείο που διαθέτει γραμμή για βοοειδή είναι στην Κάλυμνο.

<u>ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΒΟΟΕΙΔΩΝ</u>	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΗΛΥΚΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΖΩΩΝ
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΜΙΚΤΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ	6	60	27	87

Πηγή: Μητρώο Κτηνιατρικής 2012

Μελισσοκομία

Στο νησί δραστηριοποιούνται 2 μελισσοκόμοι με συνολικό αριθμό 100 κυψελών, σύμφωνα με το μητρώο μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας. Είναι φανερό από το μικρό αριθμό κυψελών ότι οι μελισσοκόμοι στοχεύουν στην απόκτηση συμπληρωματικού εισοδήματος. Στους Λειψούς οι μελισσοκόμοι προτιμούν τη στατική μελισσοκομία λόγω του κόστους των μεταφορών από νησί σε νησί.

Η παραγωγή μελιού είναι μικρή, διότι δεν υπάρχει ανθοφορία όλη τη διάρκεια της χρονιάς αλλά παράγεται θυμαρίσιο μέλι εξαιρετικής ποιότητας, που διατίθεται στην τοπική αγορά. Άρα είναι απαραίτητος ο εμπλουτισμός της ανθοφορίας με φύτευση μελισσοκομικών φυτών που ανθοφορούν εκτός της εποχής του θυμαριού.

ΑΛΙΕΙΑ

Στην νήσο Λειψοί δραστηριοποιούνται έξι (6) επαγγελματίες αλιείς, με έξι (6) επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας αλιείας, μικρού μεγέθους και περιορισμένων αλιευτικών δυνατοτήτων και η ενασχόληση των κατοίκων με την επαγγελματική αλιεία είναι περιορισμένη. Ο αριθμός των ερασιτεχνικών σκαφών ανέρχεται στα σαράντα επτά (47) σκάφη. Τα αλιευτικά πεδία του νησιού κατά τους καλοκαιρινούς μήνες είναι πόλος έλξης για του ερασιτέχνες αλιείς, οι οποίοι συνωστίζονται στην ευρύτερη περιοχή και λειτουργούν ανταγωνιστικά προς τους επαγγελματίες που έχουν περιορισμένες αλιευτικές δυνατότητες.

Στη νήσο Λειψοί δεν υφίσταται μονάδα υδατοκαλλιέργειας παρότι στο παρελθόν λειτουργούσε μια (1) πλωτή μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας με μια (1) θέση εκτροφής.

Στο νησί δεν υπάρχει αλιευτικό καταφύγιο. Τα επαγγελματικά και τα ερασιτεχνικά σκάφη αντίστοιχα εξυπηρετούνται από τον κεντρικό εμπορικό λιμένα που λόγω μεγέθους καλύπτει τις ανάγκες.

Οι ποσότητες και το είδος των αλιευμάτων που διατίθενται στην νήσο Λειψοί είναι συνάρτηση τόσο του εποχιακού χαρακτήρα τους όσο και της τουριστικής κίνησης. Τους καλοκαιρινούς μήνες, και ιδίως από τον Ιούνιο έως τον Σεπτέμβριο διευρύνεται το εμπορικό κανάλι των άμεσων πωλήσεων των αλιευμάτων σε εστιατόρια και ξενοδοχεία.

Δραστηριότητες που σχετίζονται με την τυποποίηση και μεταποίηση αλιευτικών προϊόντων σε εμπορική κλίμακα δεν υφίστανται στο νησί, παρότι σε επίπεδο οικιακής οικονομίας εφαρμόζεται η παραγωγή παραδοσιακών αλίπαστων και άλλων ιχθυοπαρασκευασμάτων.

A.6.2 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Μεγάλες μεταποιητικές δραστηριότητες δεν υφίστανται στο νησί. Στους Λειψούς υπάρχουν δύο αρτοποιεία , ένα κρεοπωλείο , ένα νέο οινοποιείο το οποίο βρίσκεται στη διαδικασία για έκδοση άδειας λειτουργίας και ένα ελαιοτριβείο φυγοκεντρικού τύπου για το οποίο απαιτείται εκσυγχρονισμός των μηχανημάτων.

A.6.3 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο Τριτογενής τομέας είναι ο πιο αναπτυγμένος στο νησί με τον Τουρισμό να κατέχει εξέχουσα θέση.

Τουρισμός

Οι Λειψοί αλλά και οι διάσπαρτες συστάδες νησιών γύρω τους, αποτελούν πόλο έλξης για πλήθος τουριστών, κυρίως αυτών με ιστιοπλοϊκά και σκάφη αναψυχής. Οι Λειψοί, είναι ένα πολύ όμορφο και αυθεντικό νησί, με απείραχτο αιγαιοπελαγίτικο χρώμα, είναι τόπος ιδανικός για ήσυχες και γαλήνιες διακοπές.

Στους Λειψούς υπάρχουν όμορφες αμμώδεις παραλίες, όπως ο Πλατύς Γιαλός, Τουρκόμνημα και Χοχλακούρα. Στο μικρό φυσικό λιμάνι βρίσκεται η Χώρα με τα μικρά άσπρα σπίτια της, ταβέρνες, καφετέριες και εστιατόρια. Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η υπάρχουσα υποδομή διανυκτέρευσης επισκεπτών.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	3	68	125
ΛΟΙΠΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	23	119	244
ΣΥΝΟΛΟ	26	187	369

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Ομοσπονδία Ενοικιαζόμενων Δωματίων Δωδεκανήσου

Η εστίαση των επισκεπτών γίνεται είτε στα καταλύματα και ξενοδοχεία της περιοχής ή στα εστιατόρια τα οποία σύμφωνα με στοιχεία της Ελ. Στατ (2008) είναι 14.

Μεταφορές – Συγκοινωνία

Για διάστημα 6 έως 8 μηνών, λειτουργεί τακτικά δημοτική συγκοινωνία. Ειδικά τους μήνες του καλοκαιριού 3 μικρά (10 – 15 θέσεων) και ευέλικτα δημοτικά λεωφορεία, κατευθύνονται προς όλους τους πιθανούς προορισμούς ψυχαγωγίας, ανά μισή ώρα. Πλέον, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους υπάρχει ένα ιδιωτικό ταξί.

Οι Λειψοί συνδέονται ακτοπλοϊκά με τον Πειραιά μία φορά την εβδομάδα και με τα άλλα νησιά των Δωδεκανήσων. Οι θαλάσσιες μεταφορές το καλοκαίρι συνίστανται στην συχνή (4 φορές τη μέρα) και άμεση σύνδεση του νησιού με την Πάτμο και την Λέρο, μέσω ιπτάμενου δελφινιού. Πλέον, υπάρχει και ακτοπλοϊκή σύνδεση των Λειψών με τη Σάμο, την Ικαρία, την Κω την Κάλυμνο, τη Ρόδο αρκετά συχνά 6 -7 φορές / εβδομάδα την καλοκαιρινή περίοδο. Το χειμώνα, αυτές οι ακτοπλοϊκές συνδέσεις είναι αισθητά πιο αραιές, και το νησί παραμένει απομονωμένο παρόλη την αξιοθαύμαστη λιμενική υποδομή του.

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφεται η κίνηση επιβατών στο λιμάνι των Λειψών. Φαίνεται η αυξημένη κίνηση από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο καθώς και η αύξηση των επιβατών το έτος 2012.

ΛΙΜΕΝΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΛΕΙΨΩΝ	2011		2012	
	ΑΠΟΒΙΒΑΣΗ	ΕΠΙΒΙΒΑΣΗ	ΑΠΟΒΙΒΑΣΗ	ΕΠΙΒΙΒΑΣΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	334	249	356	291
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	311	271	348	293
ΜΑΡΤΙΟΣ	497	539	563	558
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	615	546	608	575
ΜΑΙΟΣ	775	742	789	755
ΙΟΥΝΙΟΣ	1.188	1.074	1.105	1.088
ΙΟΥΛΙΟΣ	4.254	3.680	4.167	3.634
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	4.649	4.855	4.838	4.977
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	2.371	2.691	2.565	2.599
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	1.176	1.048	1.125	1.169
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	836	973	818	1085
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	715	786	695	778
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΛΙΜΕΝΟΣ	17.721	17.454	17.977	17.802

Πηγή: Λιμεναρχείο Λειψών

B. ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ

1. Πληθυσμιακή αύξηση τα τελευταία χρόνια και αύξηση οικονομικά ενεργών ατόμων ιδιαίτερα νέων σε ηλικία που μπορούν απασχοληθούν στον πρωτογενή τομέα
2. Η ύπαρξη της λιμνοδεξαμενής
3. Ο τρόπος καλλιέργειας των ελαιοδέντρων πλησιάζει τη βιολογική μέθοδο
4. Παραγωγή εξαιρετικής ποιότητας αιγοπρόβειου και βόειου κρέατος λόγω της εκτατικής εκτροφής και της μειωμένης χρήσης χημικών ουσιών (φυτοφάρμακα, λιπάσματα) στις περιορισμένες καλλιεργούμενες εκτάσεις του νησιού
5. Η καλή κατάσταση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας
6. Ευνοϊκές κλιματολογικές και περιβαλλοντικές συνθήκες

ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

1. Δυσκολίες προσβασιμότητας ιδιαίτερα το χειμώνα
2. Αυξημένο κόστος παραγωγής λόγω νησιωτικότητας
3. Η έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης των ατόμων που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα
4. Δεν υπάρχουν υποδομές σφαγείου στο νησί
5. Το υπάρχον ελαιοτριβείο δεν παρέχει τη δυνατότητα παραγωγής βιολογικού ελαιολάδου
6. Η εκτροφή των αιγοπροβάτων μόνο για την παραγωγή κρέατος

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

1. Οι επισκέπτες του νησιού, αποτελούν ευκαιρία για την απορρόφηση των τοπικών προϊόντων
2. Ως νησί κάτω των 3.100 κατοίκων κατατάσσεται σε πιο ευνοϊκή κατηγορία για την ένταξη σε ευρωπαϊκά προγράμματα για την χρηματοδότηση ιδιωτικών ή συλλογικών επενδύσεων
3. Η σύγχρονη τεχνολογία προσφέρει την δυνατότητα δημιουργίας μικρών μονάδων επεξεργασίας ζωικών προϊόντων (τυροκομείο) προσαρμοσμένων στην μικρή παραγωγή του νησιού
4. Η ζήτηση ποιοτικών και παραδοσιακών προϊόντων διασφαλίζει την οικονομική βιωσιμότητα των πολύ μικρών επιχειρήσεων
5. Οι σημαντικές προοπτικές του νησιού για την ανάπτυξη εναλλακτικού αλιευτικού τουρισμού και υποδομών μικρής κλίμακας

ΚΙΝΔΥΝΟΙ

1. Η ρευστότητα των δρομολογίων δυσκολεύει τη διάθεση των προϊόντων
2. Η εισαγωγή φθηνών νωπών προϊόντων καθιστά τα ντόπια μη ανταγωνιστικά
3. Η γειννίαση των αλιευτικών δραστηριοτήτων με άλλες ανταγωνιστικές χρήσεις και η ευαισθησία του φυσικού περιβάλλοντος

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το νησί των Λειψών μπορεί να αποτελέσει δημιουργικό παράδειγμα για πολλά νησιά, ιδιαίτερα όσον αφορά τις υποδομές και την αειφόρο ανάπτυξη. Είναι ένα μικρό νησί που τα τελευταία χρόνια αποτελεί πόλο έλξης πολλών επισκεπτών, κυρίως λόγω της ομορφιάς και της αυθεντικότητας του. Οι ελάχιστοι υδατικοί πόροι και η περιορισμένη έκταση του όμως, δεν αφήνουν και πολλά περιθώρια για ανάπτυξη όλων των κλάδων του πρωτογενή τομέα και την παραγωγή μεγάλων μεγεθών για κάλυψη των διατροφικών αναγκών. Τα ελάχιστα αλλά εξαιρετικής ποιότητας προϊόντα των Λειψών μπορούν όμως, μέσα από διαδικασίες πιστοποίησης να αποκτήσουν προστιθέμενη αξία, να απορροφηθούν από τους επισκέπτες ή και να διοχετευθούν σε αγορές εκτός του νησιού.

Για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα του νησιού προτείνονται οι παρακάτω δράσεις:

ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

1. Να γίνουν τα δίκτυα διανομής του νερού της λιμνοδεξαμενής. Δημιουργία ΤΟΕΒ που θα αναλάβει τη διαχείριση και τη συντήρηση της λιμνοδεξαμενής.
2. Να θεσπιστεί οικονομική ενίσχυση για μεταφορά των αμνοεριφίων και των βοοειδών που προορίζονται για σφαγή στο πλησιέστερο σφαγείο. Ο μικρός αριθμός των αιγοπροβάτων και βοοειδών δεν επιτρέπει την κατασκευή σφαγείου.
3. Χρηματοδότηση για ανακατασκευή και συντήρηση των αναβαθμίδων.
4. Εφαρμογή συστήματος βόσκησης με ευθύνη του Δήμου που είναι και ο διαχειριστής των δημοτικών βοσκοτόπων για βελτίωση των βοσκοτόπων.
5. Χρηματοδότηση για κατασκευή ιδιωτικών δεξαμενών συλλογής βρόχινου νερού με σκοπό την άρδευση καλλιεργειών.
6. Συνέχιση του προγράμματος αναδιάρθρωσης αμπελώνων και της χορήγησης δικαιωμάτων από το εθνικό απόθεμα για φύτευση νέων αμπελώνων.
7. Να μελετηθεί η επαναχρησιμοποίηση του νερού που προκύπτει από τον βιολογικό καθαρισμό για άρδευση ή εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα

ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

1. Εξασφάλιση αδειών λειτουργίας από όλες τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις.
2. Αύξηση της καλλιέργειας των κτηνοτροφικών φυτών για αντικατάσταση των εισαγόμενων ζωοτροφών που επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής της κτηνοτροφίας.
3. Προτείνεται η αλλαγή κατεύθυνσης των κτηνοτροφικών μονάδων ώστε παράλληλα με το κρέας να παράγεται και να αξιοποιείται το γάλα. Σε δεύτερη φάση με την αύξηση της γαλακτοπαραγωγής απαιτείται η ανάπτυξη συλλογικών δομών για την ίδρυση μικρού τυροκομείου. Αυτό θα οδηγήσει στην παραγωγή ποιοτικών προϊόντων που θα έχουν τη δυνατότητα να διοχετευθούν στην τοπική αγορά.
4. Φύτευση αμπελώνων με ποικιλίες οινοποίησης στις αναβαθμίδες που έχουν εγκαταλειφθεί.
5. Εκσυγχρονισμός του υπάρχοντος ελαιοτριβείου και δημιουργία μικρού τυποποιητηρίου για παραγωγή βιολογικού λαδιού που θα δώσει προστιθέμενη αξία στο ντόπιο ελαιόλαδο και τη δυνατότητα να διοχετευθεί και εκτός του νησιού
6. Φύτευση ελαιώνων για αύξηση της παραγωγής ελαιολάδου.
7. Βελτίωση της μελισσοκομικής χλωρίδας με δέντρα ή θάμνους που θα δώσουν ανθοφορία εκτός της εποχής του θυμαριού, είτε από τους ίδιους τους μελισσοκόμους είτε σε κάθε προσπάθεια δενδροφύτευσης στο νησί (π.χ. χαρουπιά, ευκάλυπτο, δενδρολίβανο)
8. Ανάπτυξη του Αλιευτικού Τουρισμού με τη φιλοξενία ατόμων - τα οποία δεν ανήκουν στο πλήρωμα του σκάφους - σε επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη με σκοπό την αναψυχή, την επίδειξη αλιευτικών μεθόδων, τη σίτιση και γενικά την παροχή τουριστικών υπηρεσιών που συνδέονται με την αλιεία.
9. Δημιουργία, μικρής κλίμακας, εγκαταστάσεων τυποποίησης, μεταποίησης και εμπορίας αλιευτικών προϊόντων (συσκευαστήρια, ψυκτικοί και αποθηκευτικοί χώροι) για την παραγωγή παραδοσιακών αλίπαστων και άλλων ιχθυοπαρασκευασμάτων.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Προτείνεται η εκπαίδευση των νέων που επιθυμούν να ασχοληθούν με τον πρωτογενή τομέα αλλά και των ατόμων που ήδη απασχολούνται, ώστε να γνωρίσουν και να εφαρμόσουν τις νέες τεχνικές που δεν εφαρμόζονται στο νησί. Στο νησί έχουν εγκατασταθεί νέοι σε ηλικία άνθρωποι, οι οποίοι μπορούν να απασχοληθούν με τον πρωτογενή τομέα αποκλειστικά ή συμπληρωματικά με τον τουρισμό.
2. Προτείνεται η ενημέρωση σε κοινοτικά προγράμματα για ιδιωτικές επενδύσεις και επιδοτήσεις καθώς και σε θέματα που αφορούν νομικό πλαίσιο για άδειες λειτουργίας και ανάπτυξη συλλογικών δομών.